

Skriftlig høringsinnspill fra Juristforbundet til justiskomiteen Prop. 124 L (2022–2023)

Endringer i rettshjelploven (ny modell for økonomisk behovsprøving)

Innledning

Stortingets finanskomite avgir finansinnstillingen 27.11.2023. Justiskomiteen avgir innstilling for sine budsjettkapitler 07.12.2023 og sin innstilling om Prop. 124 L (2022–2023) Endringer i rettshjelploven (ny modell for økonomisk behovsprøving) 28.11.2023. Juristforbundet forutsetter at disse prosessene ses i en sammenheng som forutsetning for at intensjonene bak lovforslaget skal kunne nås.

Statsbudsjettet for 2024 må forsterke ny lov om rettshjelp

Juristforbundet legger til grunn at det eller de partiene som skal sikre regjeringen flertall for henholdsvis statsbudsjettet for 2024 og det fremlagte lovforslaget om endringer i rettshjelpsloven er godt koordinerte slik at både budsjettforslaget og lovendringsforslaget faktisk fører til økt, ikke redusert rettssikkerhet for de som trenger det mest. Dette må gjelde, uavhengig av Ikrafttredelsestidspunktet for endret rettshjelpslov.

Juristforbundet viser derfor igjen til at statsbudsjettets utgiftsside for 2024 er anslått til å være på 1882,6 milliarder. Inntektssiden er anslått til å være 2378,3 milliarder kroner. Innenfor disse rammene skriver regjeringen at *den «vil halde fram med å sikre tryggleik, rettstryggleik og tilgjengelege tenester for innbyggjarane i heile landet og foreslår nye satsingar under Justis- og beredskapsdepartementet i 2024»*. Juristforbundet oppfatter dette som et postulat som ikke samsvarer med det som faktisk foreslås. Dette er eksemplifisert ved kutt i rettshjelpstiltakene, samt en uforståelig og tilsynelatende manglende forståelse av hva advokaters salærsats faktisk er og skal dekke.

En viktig del-forutsetning for at endringene i rettshjelpsloven skal bidra til å styrke rettssikkerheten, er derfor at stortingsflertallet ved budsjettbehandlingen sikrer at salærsatsen øker til et bærekraftig nivå, i tråd med salærrådets vurderinger. Juristforbundet viser derfor igjen til at en advokats «lønn» for å jobbe med rettshjelp i straffesaker og sivile saker per i dag ikke er på kr. 1180, ev 1215. Den er på anslagsvis mindre enn 410 kroner i timen, før sosiale kostnader er trukket fra. Dette beløpet forutsetter videre at domstolene ikkehar kuttet i salæret fordi arbeid i etterkant oppfattes som “unødvendig». Samtidig kan motparten fakturere 1600 kroner timen, høyst sannsynligvis uten avkortning. Ved å ikke følge opp salærrådets anbefaling om en bærekraftig salærsats legger Regjeringens budsjettforslag opp til at flere advokater forutsettes å jobbe på dugnad for å ivareta grunnleggende rettssikkerhet, slik for eksempel vinnerne av Juristforbundets Rettssikkerhetsprisfor i år måtte gjøre for å få Viggo Kristiansen frikjent i Baneheiasaken . Dette gjelder selvfølgelig også i **sivile saker** etter rettshjelpsloven. Juristforbundet gjentar vårt budskap fra budsjetthøringen med justiskomiteen:

Vi får tilbakemeldinger fra våre tillitsvalgte i alt fra domstolene gjennom påtalemyndigheten og til hos statsforvalteren at det manglende rettshjelpstilbudet til borgerne medfører merarbeid for dem. For at de berørtes rettssikkerhet, rettigheter og plikter skal ivaretas må våre medlemmer arbeide mer og "kompensere" for den manglende rettslige bistanden innbyggerne har fått.

Innbyggernes rettssikkerhet må ivaretas. Rettshjelp ytet av uavhengige advokater og med god kvalitet er en forutsetning for dette. Det offentlige har selv en plikt til å bidra til rettssikkerhet, men man bør for eksempel ikke bruke veiledningsplikten som et selvstendig argument *mot* en rettshjelpsordning som sikrer enkeltmennesket i møte med en offentlig sektor som er vesentlig sterkere og med langt større ressurser. En fungerende rettshjelpsordning er for øvrig som en *investering* å regne da mangelen på dette også kan utløse *merarbeid* for offentlige organer.

Dyrtiden gir behov for oppdaterte økonomiske analyser

Juristforbundet støttet den økonomiske beregningsmodellen i sitt opprinnelige høringssvar. Utredningen som lå til grunn for det fremlagte lovforslaget er imidlertid på mange områder omfattende, men svakere på andre. Juristforbundet er i oktober 2023 ikke sikker på at de økonomiske vurderingene som ble gjort av rettshjelpsutvalget i 2020 og senere regjeringen holder. Myndighetens mål har hele tiden vært at flere skulle kunne kvalifisere for å få bistand til rettshjelp, men at det helst ikke skulle koste noe særlig ekstra.

Departementet vurderer situasjonen slik under punkt 12.2 Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige:

«Modellen som departementet foreslår, vil gi vesentlig flere personer rett på behovsprøvd rettshjelp. Etter departementets syn er det likevel ikke nødvendig å øke den samlede bevilgningen til rettshjelpsordningen fra innværende nivå. Som forklart ovenfor er nivået på bevilgningen til rettshjelpsordningen i dag høyere enn de faktiske utgiftene som knytter seg til ordningen.»

Forklaringen på dette er ifølge departementet blant annet at *«det har vært en betydelig nedgang i antall skilsmisser og separasjoner i Norge over de senere år. Dette har trolig hatt betydning for hvor mange personer som har søkt om og fått innvilget behovsprøvd rettshjelp»*.

To år med korona, en totalt endret økonomisk situasjon, en totalt endret sikkerhetssituasjon, økende konfliktnivå i samfunnet, større mørketall for vold i nære

relasjoner og press mot det psykiske helsevernet ser altså ikke ut til å endre de prognosene som rettshjelpsutvalget og regjeringen legger til grunn for rettshjelpsbehovet i samfunnet. Dette kombinert med at det fortsatt ikke er etablert en førstelinjetjeneste for rettshjelp, samt at *oppsøkende* rettshjelpsvirksomhet skjer i ingen eller svært liten grad, medfører at mange ikke vet eller kjenner til sin rett til bistand til rettshjelp. Juristforbundet merker seg at departementet under punkt 10.4 ikke foreslår adekvate digitale løsninger i denne proposisjonen, men at dette er «*noe som må utvikles over tid*». Dette er vel og bra, men medfører ikke at vi kan se på svikt i borgernes rettssikkerhet i årevis før eventuelle digitale løsninger.

Forutsatt at noen kvalifiserer seg til behovsprøvd rettshjelp og faktisk benytter det, så oppstår spørsmålet om det egenandelssystemet som er foreslått treffer godt. Juristforbundet erkjenner at det faktum at noen har lavere inntekter ikke nødvendigvis innebærer at de har *dårlig råd* når man gjennomfører beregninger etter den valgte modellen. Samtidig gjør dyrtiden det også mer prekärt å drøfte de fordelingsmessige og velferdsmessige delene av den valgte modellens egenandelsgrenser nærmere.

- *Juristforbundet ber om at komiteen og Stortinget vurderer de økonomiske rammene for forslaget nøyere enn den knappe omtalen som er gitt i proposisjonen ved å innhente et bredere kunnskapsgrunnlag i tillegg til innkomne høringsinnspill. Herunder oppfordrer Juristforbundet komiteen om å stille ytterligere spørsmål til finansdepartementet og eksterne miljøer for å avklare de fordelingsmessige og velferdsmessige delene av den valgte modellens egenandelsgrenser nærmere.*

I realiteten må en borger avsette om lag kr. 800 000,- i dersom det tas ut stevning i sivil sak, til å dekke motpartens og egne omkostninger ved ev. tap i to instanser. Det er de færreste som har en likviditet som er god nok til at å benytte rettsapparatet til å løse konflikter i det hele tatt er en aktuell mulighet.

Juristforbundet benytter samtidig anledningen til å påpeke den delvise motsetningen i at det ikke er noen tilsvarende behovsprøving for gratis helsehjelp i Norge. Regjeringen må derfor etter Juristforbundets mening raskt utrede og fremme forslag om en førstelinjetjeneste som er tilgjengelig for alle.

Evaluering av effekten av lovendring

Forutsatt at salærsatsen økes til et bærekraftig nivå ved behandlingen av statsbudsjettet for 2024 og den valgte modellen for beregning av behovsprøvd bistand til rettshjelp blir

implementert innen rimelig tid, gjenstår fase to av oppfølgingen av rettshjelpsutvalgets rapport og lovgivings-prosessen knyttet til denne.

Det vil være svært viktig at effekten av den første store endringen i rettshjelpsloven evalueres godt og effektivt og at en evaluering også ses i sammenheng med utviklingen av salærsatsen.

-Juristforbundet ber Stortinget om å sikre at loven evalueres senest to år etter ikrafttredelsestidspunktet

Forventninger til fase to

Når det gjelder fase to av Regjeringens arbeid med å endre rettshjelpsloven, benytter Juristforbundet anledningen til å oppfordre Stortinget om å prioritere følgende temaer når dette forslaget kommer til behandling, men ikke minst i forkant av fremleggelsen. Ved å sikre at enkelte forslag fra rettshjelpsutvalget skrinlegges eller følges opp særskilt i det videre arbeid:

1. Juristforbundet ber Stortinget om å sikre at volds- og voldtektsutsatte og ofre for menneskehandel gis rettshjelp for å vurdere om saken skal anmeldes eller ikke
2. Juristforbundet ber Stortinget om å bidra til at rettshjelpstiltak for barn og unge prøves ut som en del av endringene i rettshjelpsordningen, der hvor behovet er størst.
3. Juristforbundet ber Stortinget om å bidra til at diskrimineringsaker skal innlemmes i rettshjelpsordningen
4. Juristforbundet ber Stortinget om å sikre at det innføres en egnet rettshjelpsordning for domfelte underlagt kriminalomsorgen
5. Juristforbundet ber Stortinget sikre at muntlighetsprinsippet fortsatt gjelder i barnevernssaker, med unntak der partene er enige om skriftlig behandling. Videre bør ikke barnevernssaker begrenses til én dag, da en slik begrensning medfører risiko for en for lite grundig behandling, med risiko for rettstap.
6. Juristforbundet ber Stortinget om å se hen til behandlingen av ny forvaltningslov og at veiledningsplikten forutsetter nok og god juridisk kompetanse lokalt, som forutsetning for at brukerne av offentlige tjenester får nødvendig innsikt i eget sakskompleks. En bør i dette arbeidet se hen til konklusjonene i rapporten Størrelsen Teller
7. Juristforbundet etterlyser rask oppfølging av førstelinjetjenesteutvalgets rapport. Stortinget bør sikre at enhver utforming av en førstelinjetjeneste gir tilgang på nok og god juridisk kompetanse, fortrinnsvis master i rettsvitenskap. Rettshjelp bør ikke basere seg på frivillighet alene

Avslutning

Avslutningsvis viser Juristforbundet til at Stortingets flertall bestående av Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, ved behandlingen av Innst. 472 S (2022-2023) (Utsynsmeldingen) ga en marsjordre om satsing på juss og rettsvitenskap.

- *Juristforbundet ber Stortinget om å sikre at det settes av økte midler til rettsvitenskaplig forskning, herunder forskning på rettshjelp i forbindelse med behandlingen av rettshjelpsloven og i statsbudsjettene fremover.*

Som Juristforbundets president, Sverre Bromander, understrekte under budsjettøring med justiskomiteen 25.10.2023: Justiskomiteens medlemmer oppfordres til å engasjere seg i sentrale saker innen utdannings, forsknings og kompetansefeltet som angår *jussen*. Det bør i større grad ligge innenfor komitemedlemmenes *interessefelt* fremover. For økt rettsikkerhet for dem som trenger det mest.

Sverre Bromander

President Juristforbundet

Anders Schrøder Amundsen

Leder Juristforbundet-Privat

André Oktay Dahl

Politisk seniorrådgiver

